

International Journal of Academic Value Studies

ISSN : 2149 - 8598

www.javstudies.com

(Yayınlanma Tarihi: 17/05/2016)

International Journal of Academic Value Studies, 2016 / 2 (3): 170-178.

Bölgesel Kalkınmada Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü

Doç. Dr. Mehmet KAHRAMAN¹

¹Mustafa Kemal Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Kamu Yönetimi Bölümü
kahraman88@hotmail.com

Öğr.Gör. Mehmet TAMER²

²Mustafa Kemal Üniversitesi, Antakya Meslek Yüksekokulu, Yerel Yönetimler Bölümü
tamermet@hotmail.com.tr

Öz

Bir ülkenin, bazı bölgelerinin ekonomik, sosyal ve kültürel yönden diğer bölgelerine göre daha gelişmiş olması nedeniyle bölgeler arasındaki bu az gelişmişlik oranını ortadan kaldırmak amacıyla uygulanan politikalara bölgesel kalkınma politikaları denmektedir. Devletler, kalkınmayı ülkenin tamamına yaymak amacıyla, başta iktisadi alanda olmak üzere, birtakım kalkınma politikaları geliştirmişlerdir. Özellikle İkinci Dünya Savaşı sonrasında devletler, sanayileşmenin de etkisiyle bölgesel kalkınmaya önem vermiş ve ülke topraklarının tamamına yakınında eşitsizliği ortadan kaldırmak amacıyla bölgesel kalkınma politikalarını hayata geçirmek istemişlerdir. Nitekim ülkemizde de 1950'lerden sonra kalkınma planları hazırlanmış ve Güneydoğu Anadolu Projesi(GAP) ve Çukurova projesi gibi birtakım bölgesel kalkınma projeleri hayata geçirilmiştir.

Devlet dışında örgütlenen, gönüllülüğü esas alan, kâr amacı gütmeyen ve bürokrasiden uzak sivil organizasyonlara sivil toplum kuruluşu denmektedir. Özellikle kâr amacının olmaması ve bürokrasiden uzak bir yapıda olması, sivil toplum kuruluşlarının daha özerk ve rahat çalışmalar yapabilmesine imkân tanımaktadır.

Bölgesel kalkınmada sadece merkezi hükümetin çalışmaları yeterli olmamakta, sivil toplum kuruluşlarının çalışmalarına ve gönüllü faaliyetlerine de ihtiyaç duyulmaktadır. İşte bu nedenledir ki, sivil toplum kuruluşları, buldukları bölgenin ekonomik, sosyal ve kültürel açıdan kalkınması için önemli çalışmalar organize edebilmektedir.

Bu çalışmada, ülkemizde bazı bölgesel kalkınma projeleri ve bölgesel kalkınmada sivil toplum kuruluşlarının önemi incelenmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Kalkınma, Bölgesel Kalkınma, Sivil Toplum Kuruluşu.

JEL Kodları : H76-R58

The Role of Non-Governmental Organizations in Regional Development

Abstract

In some parts of the country, economic, social and cultural aspects according to other parts of the more advanced due to the fact that the rate of this least developed between regions on implemented policies in order to eliminate regional development policies. States, in order to propagate to all of the country's development, particularly in the economic field, have developed a set of development policies. Particularly after World War II, the influence of regional development of importance to industrialization and close to all of the territory of the country in order to eliminate the inequalities in regional development wanted to implement their policies. Indeed, in our country also prepared development plans after the 1950s and the Southeastern Anatolia Project (GAP) and a set of regional development projects such as Çukurova project.

Volunteering organisations, other than the State-based, not-for-profit and non-governmental civil organizations away from bureaucracy. Especially not the purpose of profit and the fact away from the bureaucracy, non-governmental organizations provide more autonomous and casual work opportunities.

The work carried out by the Central Government on regional development is not only sufficient, non-governmental organizations and volunteer activities, there is a need to. For this reason, non-governmental organizations, their economic, social and cultural aspects of the region for the development of important studies can be organised at the hotel.

In this study, in our country, some regional development projects and regional development and the importance of non-governmental organisations tried to be examined.

Keywords: Development, Regional Development, Non-Governmental Organizations.

JEL Classification: H76-R58

1. KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde kavramsal çerçeve üzerinde durulacaktır. Kalkınma, bölge ve bölgesel kalkınma kavramları tanımlanacaktır.

1.1. Kalkınma

"Kalkınma" kavramının yaygın olarak kullanılmaya başlanması, II. Dünya Savaşı sonrasında rastlar. Ancak daha önce iktisat bilimi bu kavramı kullanmış ve "kalkınma" yerine "ilerleme" kavramını kullanılmayı tercih etmiştir (Mihçı,1996, s. 65). Kalkınma veya son zamanlarda daha sık kullanılan "gelişme" kavramı, 19. Yüzyılda "ekonomik büyüme" anlamında kullanılırken, 20. Yüzyılın son çeyreğinde, "yaşam kalitesi" ile ölçülür olmuş, günümüzde ise, "sürdürülebilirlik" ile ele alınan bir kavrama dönüşmüştür (Özgür, 2010, s. 4-5).

Kalkınma kavramı çok farklı şekillerde tanımlanabilmekle birlikte, bir ekonomik gelişmeye veya aktiviteye atıfta bulunmadığı gibi, toplumda görülen sosyal değişimlerin genel bir süreci anlamına da gelmemektedir. Çünkü ülkeler ve toplumlar her zaman bir değişim süreci içerisindedirler. Bu süreç içerisinde kaynakların dağılımı, üretim teknikleri, kurumsal yapı, toplumsal değerler, insanların tutum ve davranışları değişmekte ve belirli bir yönde gelişmektedir. Ayrıca insanların gelenekleri ve yaptıkları uğraşlar statik değildir; sürekli gelişirler ve farklı formlar içerisinde yeniden şekillenirler. Bu yüzden kalkınma, sosyal değişim sürecini etkilemek için yapılan olumlu müdahalelerle çok yakından ilişkilidir (Tolunay ve Akyol, 2006, s. 118). Dolayısıyla "kalkınma" kavramının ekonomik, toplumsal, siyasal, kültürel ve eğitsel anlamda kalkınmayı içeren geniş bir kapsamlı bir kavram olduğu söylenebilir.

1.2. Bölge

Coğrafya, yeryüzünün bütününe insan-doğal ortam arasındaki etkileşimler temelinde inceleyen bir bilimdir. Ancak yeryüzünün her yerinde doğal ve beşeri özellikler birbirine benzemediğinden, yeryüzü, belirli bir sisteme göre bölgelere ayrılmıştır(Taş, 2008, s. 186). Bölge kavramına bakış açısı, dönemsel ve ölçeksel olarak değişmektedir. Bölge fiziksel, işlevsel ya da siyasal temel dayanan bir birimi anlatmaktadır (Keleş ve Erbay, 1996, s. 6). Ülkemizde bölgeler, merkezi hükümetin taşra örgütlenmesi esas alınarak belirlenmiştir (Türe, 1998, s.64).

Bölge kavramı bugüne kadar çok değişik şekillerde tanımlanmıştır. Hangi perspektiflerden bakılarak bölgenin tanımının yapıldığı önemli olmakla birlikte, dönemsel sorunlara yönelik olarak da tanımın içeriği değişmektedir. Coğrafi alan olarak benzer özellikler taşıyan ve toplumsal, demografik özellikleri ile bütünleşen mekânsal yerleşimler bölge olarak nitelendirilmektedir (Koç ve Aksoy,2012, s. 321). Genellikle ülkenin tümünden küçük kentten daha geniş mekânlar bölge olarak adlandırılmaktadır.

Bölgenin ölçeği, bölgenin amaçlarına göre değişmekle birlikte, birden fazla ölçütle de (coğrafi, toplumsal, ekonomik) açıklanmaktadır (Keleş, 2010, s.295).Türkiye’de daha çok merkezi yönetimin taşra örgütlenmesi çerçevesinde ele alınan "bölge"; birkaç ilin bir araya getirilmesi ile oluşturulan, ilden daha geniş ölçekli bir coğrafi alanı ifade etmektedir (Parlak ve Özgür, 2002, s. 256). Ancak, Türkiye’de bölgenin, iller ile merkezi yönetim arasındaki mülki yönetim kademesi olması durumu, istisnai ve geçicidir. Örneğin Olađanüstü Hal Bölgesi geçici bir bölge yönetimidir. İllerden daha geniş coğrafi-yönetimsel bir birim olma uygulaması ise yaygın olarak uygulanmaktadır. Bu tür yönetimsel örgütlenmeye, Karayolları Genel Müdürlüğü, Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü’nün taşra örgütlenmesi örnek olarak verilebilir (Bulut, 2002, s. 19).

1.3. Bölgesel Kalkınma

Bölgesel kalkınma hem Dünyada, hem de ülkemizde üzerinde önemle durulan konulardan biridir. Bir ülkenin, bazı bölgelerinin ekonomik, sosyal ve kültürel yönden diğer bölgelerine göre daha gelişmiş olması nedeniyle bölgeler arasındaki bu az gelişmişlik oranını ortadan kaldırmak amacıyla uygulanan politikalara bölgesel kalkınma politikaları denmektedir. Bölgesel kalkınma politikaları ajanslarla ya da sivil toplum kuruluşları aracılığı ile hayata geçirilmektedir.

Bölgelerarası gelişmişlik farklılıkları, niteliği farklı olmakla birlikte, tüm ülkelerde görülen bir olgudur. Birçok devlet, ülke genelinde dengeli bir kalkınma sağlayamadığından, bölgesel dengesizliklerin ortaya çıkardığı sosyo-ekonomik sorunlarla mücadele etmek zorunda kalmıştır. Bu nedenle ülkeler bu dengesizlikleri gidermek, sürdürülebilir ve dengeli bir kalkınma süreci yakalayabilmek için yeni arayışlara girmişlerdir. Bölgesel kalkınma, günümüzde de merkezi yönetimin müdahalesine dayanan, tavandan tabana yayılan bir yaklaşım yerine; yerel, bölgesel, ulusal ve hatta uluslararası aktörlerin katılımıyla gerçekleştirilecek kolektif bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır (Tutar ve Demiral,2007, s.65).

Bölgelerarası kalkınmışlık düzeyi farklılığı, az gelişmiş bölgelerin sosyal refah açısından gelişmiş bölgelere yaklaştırılması; yani farklılıkların giderilmesi politikasını da beraberinde getirmiştir. Bu gelişmeler, "bölge" ve "kalkınma" kavramlarının bir bütün olarak ele alınmasına yol açmış; planlama ve bölgesel kalkınma çabalarında ve alternatif politika arayışlarında etkili olmuştur (Arslan,2005,s. 276).

Bölgesel kalkınma anlayışının temelini, bölgelerarasındaki gelişmişlik düzeyi ve gelir farklılıklarını en aza indirme amacı oluşturmaktadır. Böylece bölge bazında sağlanan ve bölgelerin kalkınmasıyla birlikte ulusal düzeyde gerçekleştirilen kalkınma çabaları, daha rasyonel ve kesin sonuçlara ulaşılmasına yardımcı olmaktadır(Sevinç, 2001,s. 40). Bölgesel kalkınma, bir bölgenin sürdürülebilirlik bağlamında siyasi, sosyo-ekonomik ve demografik göstergelerinin eskisine göre daha iyi duruma gelmesi ve bu bölgede yaşayanların yaşam kalitesinin artması olgusudur. Bölgesel kalkınmayı sektörel ve fonksiyonel üstyapı unsurları; doğal, maddi, kişisel ve kurumsal alt yapı unsurları; sanayileşme, kentleşme, bilgi, yenilik ve buluşçuluk ve yatırım gibi alt süreçleri; küresel dış etkenler; bölgenin tarihi geçmişi ve başlangıç üstünlüğü ile ulusal ve bölgesel plânlama politikaları ve karar verme süreçleri etkileyebilmektedir(Özgür, 2010, s.18).

2. SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI VE ÖNEMİ

Günümüzde sivil toplum kuruluşları, özellikle devletlerin hizmet alanının genişlemesi ve merkezi/yerel yönetimlerin hizmet sunmada yetersiz kalması nedeniyle, devletin sunamadığı birçok kamu hizmetini sunmak suretiyle hem devlet içinde ve hem de uluslararası düzeyde çok önemli hale gelmişlerdir.

2.1. Sivil Toplum

İlk kez J. Locke tarafından 1690'da kullanılan "sivil toplum" kavramı, Tocqueville'in demokrasi çözümlerine kadar gündemde kalmış, o dönemden (1850'lerden) itibaren Doğu Avrupa'da Sovyet tipi siyasal sistemleri demokratikleştirme kampanyalarında yeniden ortaya çıktığı 1970'lere kadar görülen uzun sessizliğin ardından tekrar önem kazanmıştır. Sivil toplum kavramındaki "sivil" sözcüğü, Latince "*civis*" kökünden türetilmiş olup, "yurttaş" anlamına gelmektedir. "Sivil toplum" ise, Fransızca "*sociétécivile*" sözcüğünden dilimize aktarılmıştır (Güneş, 2004, s. 1).

Sivil Toplum gönüllü, kendi kendini oluşturan, kendi desteklerine sahip, devletten özerk, özel alan ile devlet arasında aracı niteliğinde örgütlü bir sosyal yapılandırma. Sivil toplumun, yasal düzen veya ortak kurallar dizisi gibi, özgürlüklerin ve özerkliklerin güvencesi olan kurumsallaşmış bir temele oturduğu söylenebilir. Sivil toplum, hem devlet iktidarını sınırlayıcı, hem de o iktidarı, hukuka dayandığı sürece meşrulaştırıcı bir işleve sahiptir. Dolayısıyla, sivil toplum devletten özerk olmayı gerektirir, ancak ona yabancılaşmayı zorunlu kılmaz. Başka bir anlatımla, sivil toplum devlet iktidarına karşı hem mesafeli, hem de saygılıdır(Özalp, 2008, s. 1).

Devletle ilişkili olmakla birlikte iktidarı ele geçirme amacı taşımayan (Özbudun, 1999, s. 113).Sivil toplum, devletten bağımsız bir toplumsal alanı ifade eder. Bu toplumsal alan, vatandaşların devlet tarafından temsil edilmeyen ortak çıkarlarının alanıdır (Yıldız, 2004, s. 89) . Sivil toplum, devletin ve geniş anlamda siyasal toplumun dışında kalan oluşumları(Gönenç, 2001, s.42) kapsamaktadır(Tuncel, 2005, s. 7).Sivil toplum alanı, devletle aile arasında salt kamusal alan içinde gerçekleşen ve toplumdan kaynaklanan kolektif etkinlikleri kapsar(Beckman, 1999, s. 2).Genel anlamda sivil toplum, gönüllülük esasına dayanan, kendi kendini oluşturan, hukuksal bir düzenle veya ortak değerlerle sınırlı, devletten özerk, örgütlü toplumsal alan olarak tanımlanmaktadır(Aslan, 2010, s. 360).

Sivil toplum, devlet-birey arasındaki ilişkilerin zorlama ve kısıtlama olmaksızın gerçekleştiği bir ara alan olarak da tanımlanmaktadır(Yıldırım, 2005, s. 61).Doktrinde, sivil toplumun mekân ve etkinlik türü olarak hangi alanları kapsadığı konusunda tam bir uzlaşma olmamakla birlikte, devletin dışında bir alan olduğu kabul edilmektedir. Sivil toplum, devletle aile arasındaki kamusal alanda faaliyet gösteren, özerk, gönüllülük esasına dayanan, çoğulcu bir yapıya sahip olan ve birey-devlet müzakeresini temin eden sosyal örgütlenmelerden oluşan bir ara alan olarak tanımlanabilir(Aslan, 2010, s. 360).

Türkçe de sivil toplum kuruluşları eskiden "cemaat", "cemiyet", "tarikat", "lonca", "vakıf" gibi terimlerle ifade edilirdi. Günümüzde ise vakıf, dernek, sendika, oda, kooperatif, kulüp, platform gibi, değişik amaçlar için oluşturulan sivil toplum kuruluşlarını ifade etmek üzere STK, NGO, üçüncü sektör, gönüllü kuruluşlar vb. terimler kullanılmaktadır.(Özdemir ve diğerleri, 2009, s. 155).

Sivil toplum kavramı, Batı toplumlarında ve bu toplumların siyasal gelenekleri içinde doğup gelişmiş bir kavramdır. Sivil toplum, Batı toplumlarında siyasal-idari sistemin, demokrasi ve demokratikleşme arayışlarının ana temasını oluşturmuş ve onlara rehberlik etmiştir. Sivil toplum kavramsallaştırmasına yönelik farklı girişimler geçmişte klasik liberal parlamenter geleneğin ve sosyalist-marksist geleneğin merkezini oluşturmuştur. Aynı şekilde, bugün de hem yeni sağ, hem de post marksistlerin kuramsal tartışmalarında aynı işlevini sürdürmektedir (Kabasakal, 2008, s. 5).

Sivil toplum kuruluşları ile yerel yönetimlerin etkileşimi belirli bir demokrasi birikimiyle oluşmaya başlamış ve gelişmiştir. Sivil Toplum Kuruluşları (STK), kendi etkileşim alanlarında merkezi ve yerel yönetim kuruluşlarının ulaşamadıkları ortak sorunları tespit etme,

tanımlama ve sorun çözme işlevlerini yerine getirmekte ve böylece buldukları yörede kamuoyunun faydasına varlıklarını sürdürebilmektedirler(Okutan, 2008, s. 93).

STK'ları genel olarak üçe gruba ayırmak mümkündür: a) Aktivite merkezli STK'lar (spor, kültür vb. alanlarda faaliyetler gösterirler); b) Toplum merkezli STK'lar (siyasi partiler, sendikalar, çevre örgütleri, yerel toplum örgütleri vb.) ve c) Refah merkezli STK'lar (Özdemir ve diğerleri, 2009, s. 158).

Ülkemizde, özellikle 1980'den itibaren tartışılmaya başlanan ve 1990'dan itibaren ilgi görmeye başlayan sivil toplum kavramı genel olarak, "devletin ve devlet otoritesinin dışında kalan, ekonomik ve toplumsal alanı nitelendirmek için kullanılan ve kendi ilke ve kurallarına göre işleyen, otorite alanı dışında kendi kendini düzenleyen kuruluşlar" olarak tanımlanmaktadır (Öner, 2001, s.59).

2.2. Özellikleri

Sivil toplum kuruluşları (STK), devletin resmi kurumları dışında ve bunlardan bağımsız olarak çalışan, farklı çıkarları temsil eden gruplarca oluşturulan organizasyonlardır. Buna anlamda meslek kuruluşları, sendikalar, dernekler ve vakıflar önemli sivil toplum kuruluşlarıdır (Gökçe ve diğerleri, 2009, s.86). Sivil toplum kuruluşları günümüzde önemli işlevleri yerine getirmektedirler. "Kâr amacı gütmeyen" "gönüllü" kuruluşlar olmaları, STK'ların ayırt edici özelliğidir (Akbal ve Karasoy, 2012, s.358). Sivil toplum kuruluşlarının genel özelliklerini şu şekilde sıralamak mümkündür:

- ✓ Gönüllülük esasına dayanmak,
- ✓ Kâr amacı gütmemek,
- ✓ Bürokratik olmayan, esnek bir yapıya sahip olmak,
- ✓ Karar ve uygulamalarında katılımcılığı esas almak,
- ✓ Kamu yönetimine bağlı olmamak,
- ✓ Bütçesini, üyelerinden ve bağışlardan oluşturmak,
- ✓ Siyasi otoritelerle yakın bir işbirliği içerisinde olmak,
- ✓ Topluma yararlı faaliyetlerde bulunmak,
- ✓ Çevre, eğitim, bilim, sağlık, kültür gibi alanlarda önemli faaliyetlerde bulunmak.

3. SİVİL TOPLUM KURULUŞLARI VE BÖLGESEL KALKINMA

İkinci Dünya Savaşının bitmesinden başlayarak,1970'lere kadar uzanan ekonomik büyüme sürecinde ulus devletlerin merkezi rolü, Türkiye Ekonomisinin 1960'lı yıllarda başlayan planlı kalkınma döneminde de etkili olmuştur. Sosyal devlet temelli kalkınma anlayışına bağlı olarak, ithal ikameci sanayileşme sürecinin yaşandığı bu dönemde devlet, ekonomi dışında eğitim, sağlık ve kültür gibi alanlara da müdahale etmiştir. Bu sürecin gereği olarak, yerli sanayi ihtiyacı duyduğu talep sorununa bir çözüm olması ve sosyal sınıflar arasında dengenin sağlanması adına devlet, merkezi-aktif bir rol üstlenmiştir. Bunun doğal sonucu olarak reel ücretler artmış ve bir sosyal güvenlik sistemi oluşturulmuştur. Söz konusu bu süreç,1974 yılında petrol fiyatlarının aşırı yükselmesiyle birlikte önemli bir krize girmiştir (Acı, 2008, s.12).

Ülkemizde 1960'lı yıllardan itibaren bölgelere yatırımı teşvik eden kalkınma programlarının bölgesel kalkınma açısından çok önemli olduğunu söyleyebiliriz. Nitekim sonraki süreçte kalkınma programlarının terk edilmeye başlanması ile birlikte bölgelerde yatırımların ciddi bir şekilde azaldığı görülmüştür. Özel sektör yatırımcıları ulaşım, işgücü maliyeti, coğrafi konum ve güvenlik gibi nedenleri dikkate alarak kendileri için en elverişli bölgelere yatırım

yapmışlardır. Bu durumun doğal bir sonucu olarak da, her alanda bölgeler arasında dengesizlikler oluşmuş; başta ekonomi olmak üzere eğitim, sağlık, çevre, ulaşım vb. konularda problemler yaşanmaya başlanmıştır. Özellikle bir dönem ciddi şekilde sayıları artan Bölge Kalkınma Ajansları da (GAP, DAKAP dışında) sorunların çözümü konusunda hedeflenen düzeyde bir katkı sağlayamadığı söylenebilir.

Ülkemizde özellikle 1990'lı yıllarından sonundan itibaren sivil organizasyonlar kendini göstermeye başlamıştır. Bu organizasyonlar, gönüllülüğü ve kalkınmayı temel amaç edinerek, birtakım önemli çalışmalarda bulunmuşlardır. Avrupa Birliği'ne uyum süreci kapsamında yapılan anayasal/yasal düzenlemeler ve küreselleşme olgusu da ülkemizde sivil toplum kuruluşlarının sayılarının ve işlevlerinin artması için gerekli ortamı hazırlamıştır.

Günümüzde kalkınma anlayışı, daha farklı bir bakış açısı geliştirerek sosyal aktörleri de dikkate almaktadır. Bu aktörler arasında, özellikle sivil toplum kuruluşları (STK) büyük önem taşımaktadır. Günümüzde ekonomik büyüme, sosyal gelişme ve sürdürülebilirlik ile birlikte değerlendirilmektedir. Sosyal gelişmenin sağlanmasında ise, STK'lar oldukça önemli katkılar sunmaktadır. Devletin yetersiz kaldığı sorunlara çözümler üreten STK'lar, katılımcılığa ve demokratikleşmeye hizmet etmektedirler. Öte yandan, yerel ve bölgesel kalkınmanın başat aktörleri de yine STK'lardır. (Küçük ve Güneş, 2013: 24). Yerel ve bölgesel kalkınma merkezi yönetim, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları ve özel sektör girişimcilerinin faaliyetleri ile gerçekleşmektedir. STK'ların bu sürece katılması ve diğer paydaşlarla ilişki kurmasında kalkınma ajansları etkili olmaktadır. Dolayısıyla sivil toplum kuruluşlarının, kalkınma ajansları için hem bir faydalanıcı, hem de paydaş olduğu söylenebilir (Küçük ve Güneş, 2013, s.13-27).

Sivil toplum kuruluşlarının kalkınmayı teşvik etme konusunda pek çok avantajı bulunmakta olup, bu avantajlar şu şekilde sıralanabilir:

- Hükümetlerden daha yenilikçi, esnek ve deneyimlidirler,
- Yoksulları ve uzak toplulukları harekete geçirmede kamu kuruluşlarına göre daha etkindirler,
- Sürdürülebilir kalkınmayı teşvik edebilir niteliktedirler,
- Projelerini daha düşük maliyetle ve daha etkin biçimde gerçekleştirebilmektedirler,
- Proje uygulamalarında katılım sürecini ve bu süreçte küçük grupların ve halkın desteğini kullanmaktadırlar. Yerel birimlerle çalışıp, onların güçlenmesine katkı sağlamaktadırlar,
- Potansiyel olarak STK'lar, toplum içinde daha örgütleyici ve temsilci nitelik taşımaktadırlar. Sivil toplum kuruluşları, sahip oldukları bu avantajlarını faaliyet gösterdikleri alanın yerel/bölgesel düzeyde kalkınmasında kullanarak, ulusal ve toplumsal kalkınmayı sağlayabilecek nitelikte işlevlere sahiptirler(Geçer ve Erdoğan, 2010, s. 179).

STK'ların kalkınmayı sağlayıcı nitelikteki işlevleri şu şekilde sıralanabilir:

- Gelir dağılımındaki adaletsizliklerin giderilmesi,
- Yoksulluğun azaltılması,
- Bölgenin ekonomik kaynaklarının verimli ve etkin kullanılmasını sağlayarak, ekonomik yönden gelişmeye katkı sağlaması,
- Yurttaşlık ve sorumluluk bilinci oluşturarak halkın yerel politikaların belirlenmesinde ve uygulanmasında rol almasını sağlaması,
- Yerel halkın demokrasi bilincini geliştirerek yönetime katılımını ve bu suretle katılımcı demokrasi anlayışının gelişimini sağlaması,

- Sosyal yardımlaşma ve hayırseverlik anlayışını güçlendirerek, özellikle eğitim ve iş olanakları konusunda yurttaşları destekleyici rol oynaması; yurttaşlar arasında birlik ve beraberlik duygularını pekiştirip sosyal yönden gelişmesini sağlaması,

Kamuoyu denetimi yoluyla yerel yönetimler üzerinde etkili olarak hesap verebilir bir yönetim yapısının oluşturulmasını sağlamasıdır (Genç ve Erdoğan, 2010, s. 175). Sahip oldukları bu işlevler dolayısıyla sivil toplum kuruluşları hem ekonomik, hem de sosyal ve siyasal yönden kalkınmayı sağlama konusunda büyük önem taşımaktadırlar.

Ülkemizin başta Doğu ve Güneydoğu bölgeleri başta olmak üzere, tüm bölgelerinde çok sayıda sivil toplum kuruluşu, özellikle eğitim, çevre, sağlık, sosyal yardım ve kültür alanlarında önemli çalışmalar yürütmektedir. Örneğin, Türkiye Eğitim Gönüllüleri Vakfı, Van ve Şanlıurfa başta olmak üzere, bölge illerinde eğitim amaçlı önemli faaliyetler yürütmüştür. Nitekim vakfın kurduğu eğitim parklarında başta yoksul ailelerin kız çocukları olmak üzere, bölge halkına eğitim hizmeti sunmuştur. Yine bu bölgelerde oluşturulan çevre kuruluşları, çevre duyarlılığı konusunda farkındalık oluşturma konusunda önemli çalışmalar gerçekleştirmişlerdir. Aynı şekilde bölgenin güçlü sivil toplum kuruluşları, siyasal makamlar ve iş dünyası ile ilişkilerini geliştirerek bölgenin kalkınmasında etkili olacak yatırımların gerçekleştirilmesine aracılık ettikleri görülmektedir.

Bölgesel kalkınmadaki etkili rolü nedeniyle, ülkemizde sivil toplumun çok çeşitli kesimlere yayılması beklenmektedir. Bu beklenti nedeniyle sivil toplum kuruluşları arasında kalkınmaya yönelik fonlara, finansman ve ortaklık seçeneklerine dönük rekabetinde gelişeceği öngörülmektedir. Bu nedenle kalkınma politikalarında sivil toplum kuruluşları için demokratik işbirliği mekanizmalarının oluşturulması, sivil topluma yönelik uzmanlık, eğitim ve kapasite artırıcı programların geliştirilmesi gerekmektedir. Bu politikaların gerçekleşmesinin ülkemizdeki demokratikleşme çabalarının sürmesine bağlı olduğu açıktır. Zira günümüzde kalkınma, demokrasi ve demokratikleşme birbirini üreten kavramlardır (Küçüktok ve Ceylan, 2005, s.151-152).

4. SONUÇ

Sivil toplumun etkinlik alanının kapsamı konusunda tam bir uzlaşma olmamakla birlikte, devletin dışında bir alan olduğu genellikle kabul edilmektedir. Buna göre sivil toplum, kamusal alanda faaliyet gösteren, özerk, gönüllülük esasına dayanan, çoğulcu bir yapıya sahip olan ve birey-devlet müzakeresini temin eden sosyal örgütlenmelerden oluşan bir ara alan olarak tanımlanabilir.

20. yüzyıldan itibaren birçok alanda önemli etkinlikler yürüten sivil toplum kuruluşları, özellikle eğitim, sağlık, sosyal yardım, çevre ve kültürel konularda başarılı çalışmalar yapmışlardır. . Devletin yetersiz kaldığı alanlarda görülen sorunlara çözümler üreten STK'lar, katılımcılığa ve demokratikleşmeye hizmet etmektedirler. Öte yandan, yerel ve bölgesel kalkınmanın başat aktörleri de yine STK'lardır. Gerek Dünya'da gerekse ülkemizde sivil toplum kuruluşlarının sayısı ve çalışma alanları oldukça fazladır. Ancak yine de yeterli düzeyde olmadığı söylenmektedir. Ülkemiz açısından baktığımızda, sayıları ve çalışmaları Avrupa'ya göre daha düşüktür. Küreselleşmenin etkisiyle devletin hizmet alanının genişlemesi ve Avrupa Birliği üyeliği süreci, ülkemizde sivil toplum kuruluşlarının önemini daha da arttırmıştır.

Sivil toplum kuruluşlarının kalkınmayı teşvik etme konusunda pek çok avantajı bulunmaktadır. Sivil toplum kuruluşları, sahip oldukları bu avantajları faaliyet gösterdikleri alanın yerel/bölgesel düzeyde kalkınmasında kullanarak, ulusal kalkınmayı sağlamada önemli katkılar sunabilmektedirler. Ülkemizde kalkınma programları ile kurulan Bölge Kalkınma Ajansları, bölgesel kalkınmada hedeflenen başarıyı yakalamakta yetersiz kaldığından, kamu-özel sektör-üniversite-sivil toplum kuruluşu işbirliği projesi ile bölgesel kalkınma alanında

önemli çalışmalar yapılabileceği düşüncesi dile getirilmiştir. Nitekim yerel ve bölgesel kalkınma, merkezi idare, yerel yönetimler, sivil toplum kuruluşları ve özel sektör girişimcilerinin faaliyetleri ile gerçekleşmektedir. STK'ların bu sürece katılması ve diğer paydaşlarla ilişki kurmasında kalkınma ajansları etkili olmaktadır.

Ülkemizin başta Doğu ve Güneydoğu bölgeleri başta olmak üzere, tüm bölgelerinde çok sayıda sivil toplum kuruluşu, özellikle eğitim, çevre, sağlık, sosyal yardım ve kültür alanlarında önemli çalışmalar yürütmektedir. Bölgesel kalkınmadaki etkili rolü nedeniyle, sivil toplumun çok çeşitli kesimlere yayılması beklenmektedir. Bu beklenti nedeniyle sivil toplum kuruluşları arasında kalkınmaya yönelik fonlara, finansman ve ortaklık seçeneklerine dönük rekabetin de gelişeceği öngörülmektedir. Bu nedenle kalkınma politikalarında sivil toplum kuruluşları için demokratik işbirliği mekanizmalarının oluşturulması, sivil topluma yönelik uzmanlık, eğitim ve kapasite artırıcı programların geliştirilmesi gerekmektedir. Bu politikaların gerçekleşmesinin ülkemizdeki demokratikleşme çabalarının sürmesine bağlı olduğu açıktır.

Günümüzde kalkınma, demokrasi ve demokratikleşmenin birbirini üreten kavramlar olduğu, sivil toplumun da ancak demokratik toplumlarda gelişebileceği ve kendisinden beklenen işlevleri yerine getirebileceği söylenebilir.

KAYNAKÇA

Acı Yüksel, E. (2008). Sosyal Devletten Üçüncü Sektöre Doğru Kalkınma Sürecinin Değişen Aktörleri: Proje Örneklerinden Türkiye Üzerine Bir Değerlendirme.

Arıkboğa, E. (2012). Belediye Meclislerinde Karar Verme Sürecinin Temel Dinamikleri. Kamu Yönetimi ve Siyaset Biliminde Karar Verme, (Ed. Özgür Önder ve Fatih Kırışık), Orion Kitabevi, Ankara, 119-142.

Arslan, K. (2005). Bölgesel Kalkınma Farklılıklarının Giderilmesinde Etkin Bir Araç: Bölgesel Planlama ve Bölgesel Kalkınma Ajansları.

Aslan, S. (2010). SİVİL Toplum ve Demokrasi Civil Society and Democracy. Sivil Toplum, 15(2), 357-374.

Bulut, Y. (2002). Türkiye'de Bölge Yönetimi Arayışları. Amme İdaresi Dergisi, C,35, 4.

Genç, F.N. & Erdoğan Ü. (2012). Yerel Demokrasi ve Kalkınma Bağlamında Sivil Toplum Kuruluşlarının Rolü: Aydın Örneği. VII. Kamu Yönetimi Sempozyumu, 17-18 Mayıs 2012, s.171-193

Güneş, İ. (2004). Sivil Toplum Kuruluşları. Son Baskı Sanal Dergi.

Sevinç, H. (2011). Bölgesel Kalkınma Sorunsalı: Türkiye'de Uygulanan Bölgesel Kalkınma Politikaları. Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi, 6(2).

Kabasakal, M. (2008). Sivil Toplum ve Demokrasi. TC İçişleri Bakanlığı Dernekler Dairesi Başkanlığı, S, 25.

Keleş, R. (2010). Kentleşme Politikası, İmge Kitabevi.

Keleş, R. & Erbay, Y. (1999). Avrupa Konseyinin Bölge Olgusuna Bakışı. Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi, 8(4), 3-29.

Koç, H., & Aksoy, B. (2012). Coğrafya Eğitiminde Bölge Kavramı.

Küçük, M. & Güneş, G. (2013), Yerel Kalkınmada Bir Etken Olarak Turizm: Sivil Toplum Kuruluşlarının Görüşleri, Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi, 22(4), 23-50

Mıhçı, H. (1996). Kalkınma: Bir Terim Neyi Anlatır? Ekonomik Yaklaşım,7(23), 65-86.

Okutan, E. Yerel Yönetimler ve Sivil Toplum Örgütlerinin Gelişmiş İşbirliği: İngiltere Örneği. 3 Türk Hukuk Sisteminde Normlar Hiyerarşisi ve Sayıştay Denetimine Etkileri, 91.

- Öner, Ş. (2001). Sivil Toplum Kuruluşlarının Yerel Demokrasi ve Katılım Algılamaları. Çağdaş Yerel Yönetimler Dergisi, 10(2), 51-67.
- Özalp, Ali (2008). Sivil Toplum Örgütlerinin Toplumsal ve Siyasal Bakımdan Önemi. (Dernekler Denetçiliği Yeterlilik Tezi). İçişleri Bakanlığı Dernekler Dairesi Başkanlığı, Ankara.
- Özbudun, E. (1998). Türkiye'de Sivil Toplum ve Demokratik Konsolidasyon. Sivil Toplum, Demokrasi ve İslam Dünyası, Der: Elizabet Özdalga-Sune PERSSON,(Çev: Ahmet FETH), Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- Özdemir, S.,Başel, H., & Şenocak, H. (2009). Sivil Toplum Kuruluşları (STK)'nın Artan Önemi ve Üsküdar'da Faaliyet Gösteren Bazı STK'lar Üzerine Bir Araştırma. Sosyal Siyaset Konferansları Dergisi, (56).
- Özgür, E. M. (2010). Bölgesel Kalkınma. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Bölgesel Coğrafya Anabilim Dalı. Ankara.
- Parlak, B., & Özgür, H. (2002). Avrupa Birliği ile Bütünleşme Sürecinde Türkiye'de Yerel Yönetimler. Alfa Basım.
- Taş, B. (2006). AB Uyum Sürecinde Türkiye İçin Yeni Bir Bölge Kavramı: İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflandırması (İBBS).
- Tolunay, A., & Akyol, A. (2006). Kalkınma ve Kırsal Kalkınma: Temel Kavramlar ve Tanımlar. Turkish Journal of Forestry| Türkiye Ormancılık Dergisi, 2, 116-127.
- Tuncel, G. (2005). Türkiye'de Sivil Toplum Kuruluşlarının Tarihsel Gelişimi. Adnan Küçük ve diğerleri (der.), 21, 709-736.
- Tutar, F., & Demiral, M. (2007). Yerel Ekonomilerin Yerel Aktörleri: Bölgesel Kalkınma Ajansları. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi, 2(1), 65-83.
- Türe, İ. (1998). Türkiye'de Bölge Yönetiminin Niteliği, Sorunları ve Çözüm Arayışları. Amme İdaresi Dergisi, 31(2), 63-79.
- Yıldırım, E. (2005). Apolitik Politikaların İnşacıları Olarak Sivil Toplum. Sivil Toplum: Düşünce & Araştırma Dergisi, 3(10).
- Yıldız, Ö. (2004). Sivil Toplum, Demokrasi ve Çoğulculuk. Sivil Toplum, 2(5), 85-92.